अध्याय ४ था.

श्रीगणेशायनमः । श्रीसरस्वत्यैनमः । श्रीगुरुभ्योनमः ॥
श्रीकुलदेवतायैनमः । श्रीसीतारामचंद्राभ्यांनमः ॥
श्रीसद्गुरु साईनाथायनमः

पूर्वील दो अध्यायीं मंगलाचरण । कथिलें ग्रंथप्रयोजन ॥
अधिकारी अनुबंध निरूपण । सांग विवरण जाहलें ॥ १ ॥

आतां या संतांचा अवतार । किंनिमित्त ये धरित्रीवर ॥
ऐसें हें काय कर्म खडतर । जेणें ते अवतरत भूलोकीं ॥ २ ॥

आतां श्रोते महाराज । मी एक तुमचा चरणरज ॥
मज तों अवधान कृपेचें काज । मागतां लाज मज नाहीं ॥ ३ ॥

आधींच गोड संतचरित्र । तशांत हें तो साई कथामृत ॥
सेवूनी साईचे अनन्य भक्त । आनंद युक्त होवोत ॥ ४ ॥

ब्राह्मण हेळसिती आश्रम वर्ण । शूद्र होऊं पाहती ब्राम्हण ॥
धर्माचार्यांचें मान खंडण । करूं दंडण पहातीं ॥ ५ ॥

कोणी न मानी धर्मवचन । घरोघरीं सर्वचि विद्वान ॥
एकावरतीं एकाची ताण । मानीना कोण कोणाचें ॥ ६ ॥

सेव्यासेव्य भक्ष्याभक्ष्य । आचारविचारीं पूर्ण दुर्लक्ष ॥
मद्य मांस अवध्यांसमक्ष । ब्राम्हण प्रत्यक्ष सेविती ॥ ७ ॥

घेऊन धर्माचें पांघरुण । अत्याचार चालविती आंतून ॥
पंथद्वेष जाती माजून । जन जाजाऊन जाती जैं ॥ ८ ॥
ब्राम्हण कंटाळती संध्यास्नाना । कर्मठ कंटाळती अनुष्ठाना ॥
योगी कंटाळती जप तप ध्याना । संतावतरणा समय तो ॥ ९ ॥
जन धन मान पुत्र दारा । हाचि सुख सर्वस्वा थारा ॥
मानूनि विन्मुख परमार्थ विचारा । संत अवतारा तैं येती ॥ १०॥
आत्यंतिक श्रेयप्राप्ति । धर्मग्लानी पायीं जैं मुकती ॥
करावया धर्म जागृती । संत येती आकारा ॥ ११ ॥
आयुरारोग्य ऐश्वर्या मुकती । जन शिस्नोदर परायण बहकती ॥
निजोद्धरणा सर्वस्वी हुकती । अवतारा येतीतैं संत ॥ १२
व्हावया वर्णाश्रमधर्मरक्षण । करावया अधर्माचें निर्दळण ॥
दीन गरीब दुबळ्यांचें संरक्षण । क्षितीं अवतरण संतांचें ॥ १३ ॥
संत स्वयें ठायींचें मुक्त । दीनोद्धरणीं सदैव उद्युक्त ॥
अवतार तयांचा केवळ परार्थ । निजस्वार्थ त्यां नाहीं ॥ १४ ॥
निवृत्तीचा पाया भरती । प्रवृत्तीच्या डोल्हाऱ्याभवतीं ॥
परमार्थाचें मंदिर उभारती । भक्तां उद्धरती सहज गती ॥ १५ ॥
धर्मकार्य धर्म जागृति । करून अवतारकार्य संपादिती ॥
होतां निजकार्य परिपूर्ति । अवतार समाप्ति करितात ॥ १६ ॥
सकल जगदानंदकरू। प्रत्यगात्माच परमेश्वरु ॥
जो परमेश्वरू तोच गुरु । तोच शंकरू सुखकरू॥ १७॥
तोच तो निरतिशय प्रेमास्पद । नित्य निरंतर अभेद ॥
नेणें जो देश कालवस्तुभेद । परिच्छेदातीत जो ॥ १८ ॥
परापश्यंति मध्यमा वैखरी । वाणी वर्णितां थकल्या चारी ॥
'नेति नेती'ति घेतली हारी । वेदीं चातुरी चालेना ॥ १९ ॥

लाजलीं शट्शास्त्रें शड्दर्शनें । थकलीं पुराणें आणि कीर्तनें ॥
अखेर काया वाचा मनें । ठरलीं नमनेंच साधनें ॥ २०॥
ऐसिया संत साईचें चरित्र । लीला जयाच्या अत्यंत विचित्र ॥
परिसोन जयाच्या कथा पवित्र । पावनश्रोतृ होउतका ॥ २१ ॥
तोच चालक सकलेंद्रियां । बुद्धि देई ग्रंथरचाया ॥
यथाक्रम चरित्र सुचाया । अनायासें कारण तो ॥ २२ ॥
तो सर्वांचा अंतर्यामी । बाह्याभ्यंतर सर्वगामी ॥
मग हे काळजी करावी कां मी । व्यर्थ रिकामी किमर्थ ॥ २३ ॥
गुण एकेक तयाचे आठवितां । पडे वृत्तीस ताटस्थता ॥
येईल वाचेस कैसा तो वर्णितां । दृढ मौनता तत्कथन ॥ २४ ॥
घ्राणें सुमन हुंगावें । त्वचा शीतोष्ण स्पर्शावें ॥
नयनें सौंदर्य सुखघ्यावें । सुखवावें आपापणां ॥ २५ ॥
जिव्हा शर्करेचा स्वाद । जाणे परीनेणें अनुवाद ।
तैसाच साई गुणानुवाद । करूं विशद नेणें मी ॥ २६ ॥
सद्गुरूचेच जंव येई मना । तोच स्वयें देई प्रेरणा ॥
अनिर्वचनीयाचे निर्वचना । स्वजना करवीं करवीतो ॥ २७ ॥
हा न केवळ शिष्टाचार । बोल हे न केवळ उपचार ॥
मनोभावाचे हे उद्गार । अवधानादर प्रार्थितों ॥ २८ ॥
जैसें गाणगापूर नृसिंहवाडी । जैसें औदुंबर वा भिल्लवडी ॥
तैसेंच पवित्र गोदेचे थडी । क्षेत्र शिरडी प्रसिद्ध ॥ २९ ॥
गोदावरीचें पवित्र तीर । गोदावरीचें पवित्र नीर ॥
गोदावरीचा शीतसमीर । हीं भवतिमिर नाशक ॥ ३० ॥
गोदावरीचें महात्म्य रुचिर । प्रख्यात जें अखिल जगतीवर ॥
एकाहून एक धुरंधर । संत प्रवर तैं झाले ॥ ३१ ॥

अनेक तीर्थें या गोमती तीरीं । अघविनाशक जेथील वारी ॥
भवरोग स्नानें पानें निवारी । पुराणांतरीं वर्णिलें ॥ ३२
ते हे गोदा अहमदनगरीं । कोपरगांव तालुक्याभीतरीं ॥
कोपरगांवाचिया शेजारीं । मार्ग देई शिरडीचा ॥ ३३ ॥
गोदा वळंघून पैलतीरीं । सुमारें तीन कोसांवरी ॥
तांगा प्रवेशतां निम गांवाभीतरीं । समोर शिरडी दिसतसे ॥ ३४॥
निवृत्ति ज्ञानदेव मुक्ताबाई । नामा जनी गोरा गोणाई ॥
तुका नरहरी नरसी भाई । सजन कसाई सांवता ॥ ३५ ॥
पूर्वीं संत होऊनि गेले । सांप्रतही ते बरेच झाले ॥
हे वसुधैव कुटुंबीं भले । आधार रंजले गांजल्याचे ॥ ३६ ॥
रामदास संत प्रवर । सोडूनियां गोदातीर ॥
प्रकट झाले कृष्णा तटाकावर । जगदुद्धाराकारणें ॥ ३७ ॥
तैसेच हे योगेश्वर साई । महान शीरडीची पुण्याई ॥
जगदुद्धाराचिये पायीं । गोदे ठायीं अवतरले ॥ ३८॥
परीस लोहा दे कनक स्थिति । तया परीसा संतां उपमिती ॥
संतांची परी अलौकिक कृति । निजरूप देती भक्तांतें ॥३९॥
सांडूनियां भेदभाव । स्थिरचर अवघें ब्रम्हस्व भाव ॥
आपणांसह हें विश्वविभव । अखंड वैभव ब्रम्हाचें ॥ ४० ॥
ऐसें अखिल विश्व जेव्हां । मी च मी हें प्रबोधेल तेव्हां ॥
मग त्या सुखाचा काय सुहावा । परम सद्भावा पावेल ॥ ४१ ॥
ऐसें मीपण जेव्हां पावावें । वैर तें करावें कोणासवें ॥
किमर्थ वा कवणास भ्यावें । अन्यचि ठावें जंव नाहीं ॥४२॥
दामाजी जैसें मंगळवेढीं । समर्थ रामदास सज्जनगडीं ॥
नृसिंहसरस्वती जैसे वाडी । तैसेच शिरडी साईनाथ ॥ ४३ ॥

परम दुर्धट आणि दुस्तर । जिंकिला जयानें हा संसार ॥
शांती जयाचा अलंकार । मूर्त भांडार ज्ञानाचें ॥४४॥
वैष्णवांचें हें माहेर घर । उदारांचा हा उदार ॥
परमार्थ कर्णाचा अवतार । साराचें सार हा साई ॥ ४५ ॥
प्रीति नाहीं नाशिवंतीं । आत्मस्वरूपीं रंगली वृत्ती ॥
लक्षएक परमप्राप्ती । कायतें स्थिति वर्णावी ॥ ४६ ॥
ऐहिकाचा न उत्कर्षापकर्ष । आमुत्रिकाचा न हर्षामर्ष ॥
अंतरंग निर्मल जैसा आदर्श । वाचा वर्षत अमृत सदां ॥ ४७ ॥
राजा रंक दरिद्रीदीन । जयाचे दृष्टी समसमान ॥
स्वयें ठावा न मानापमान । भूतीं भगवान भरलेला ॥ ४८ ॥
जनासवें बोलेचाले । पाही मुरल्यांचे नाच चाळे ॥
गज्जल गाणें ऐकतां डोले । रेस न हाले समाधि ॥ ४९ ॥
अल्ला नामाची जया मुद्रा । जग जागतां जयाये निद्रा ॥
जागे जगास लागतां तंद्रा । शांतसमुद्रा समउदर ॥ ५० ॥
आश्रम निश्चय कांहीं नकळें । कांहीं निश्चित कर्मा नातळे ॥
बहुधा बसल्या ठायींचा न ढळे । व्यवहार सगळे जो जाणे ॥५१॥
दरबाराचा बाह्य थाट । गोष्टी सांगे तीनशें साठ ॥
ऐसा जरी नित्याचा थाट । मौनाची गांठ सोडीना ॥ ५२ ॥
भिंतीसटेकून उभे असती । सकाळा दुपारा फेरी फिरती ॥
लेंडीवरी वा चावडीस जाती । आत्मस्थिति अखंड ॥ ५३ ॥
न जाणूं कवण्या जन्मांतरीं । कवण्या प्रसंगीं कवण्या अवसरीं ॥
केलें म्यां तप कैशियापरी । घेतलें पदरीं साईनें ॥ ५४ ॥
हें काय ह्मणावें तपाचें फळ । तरी मी तो जन्माचा खळ ॥
साईच स्वयें दीनवत्सल । कृपा ही निश्चळ तयाची ॥ ५५ ॥

सिद्ध कोटींत जरी जनन । साधका ऐसें तयाचें वर्तन ॥
वृत्ति निरभिमान अतिलीन । राखी मन सकळांचें ॥ ५६ ॥
नाथांहीं जैसें पैठण । ज्ञान देवांही आळंदी जाण ॥
तैसेंच साईनीं शिरडी स्थान । महिमा संपन्न केलें कीं ॥ ५७ ॥
धन्य शिरडीचे तृण पाषाण । अनायासें जयां अनुदिन ॥
घडलें बाबांचें चरणचुंबन । पदरजधारण मस्तकीं ५८ ॥
शिरडीच आम्हां पंढरपूर । शिरडीच जगन्नाथ द्वारकानगर ॥
शिरीच गया काशी विश्वेश्वर रामेश्वरही शिरडीच ॥ ५९ ॥
शिरडीच आम्हां बद्रिकेदार । शिरडीच नाशीक त्र्यंबकेश्वर ॥
शिरडीच उज्जयिनी महांकाळेश्वर । शिरडीच महाबळेश्वर गोकर्ण ६०॥
शिरडींत साईचा समागम । तोच आम्हा आगम निगम ॥
तोच सकळ संसारोपशम । अत्यंत सुगम परमार्थ ॥ ६१ ॥
समर्थ साईचें जें दर्शन । तेंचि आम्हां योगसाधन ॥
करितां तयांसीं संभाषण । होय क्षालन पापाचें ॥ ६२ ॥
तयांचें जें चरण संवाहन । तेंचि अम्हां त्रिवेणी स्नान
तयांचें चरणतीर्थ सेवन । तेंचि निर्मूलन वासनांचें ॥ ६३ ॥
तयांचें जें आज्ञापन । तेंचि आम्हां वेद वचन ॥
तयाच्या उदी प्रसादाचें सेवन । पुण्यपावन सर्वार्थी ॥ ६४ ॥
साईच आम्हा परब्रम्ह । साईच आमुचा परमार्थ परम
साईच श्रीकृष्ण श्रीराम । निजाराम श्रीसाई ॥ ६५ ॥
साई स्वयें द्वंद्वातीत । कधीं न उद्विग्न वा उल्लासित ॥
सदैव निजस्वरूपीं स्थित । सदोदित सन्मात्र ॥ ६६ ॥
शिरडी केवळ केंद्रस्थान । क्षेत्र बाबांचें अति विस्तीर्ण ॥
पंजाब कलकत्ता हिंदुस्थान । गुजराथ दख्खन कानडा ॥ ६७ ॥

शिरडीची साईची समाधि । तीच अखिल संतांची मांदीं ॥
जेथील मार्ग क्रमतां प्रतिपदीं । तुटते ग्रंथी जीवाची ॥ ६८ ॥
सार्थक जन्मा आलियाचें । केवळ समाधिदर्शन साचें ॥
मग सेवेसीं जयांचें आयुष्य वेचे ॥ भाग्य तयांचें काय वानूं ॥६९॥
मशीद आणि वाडीयांवरी । सुंदर निशाणांच्या हारी ॥
फडकती उंच गगनोदरीं । पालवती करीं भक्तांसी ॥ ७० ॥
बाबा महंत प्रसिद्ध कीर्ति । गांवो गावीं पसरली महती ॥
कोणी तयां सत्-श्रद्धानवसिती[1] । दर्शनें निवती जन कोणी ॥७१॥
कोणाचें कैसेंही मनोगत । असो बुद्धी शुद्ध वा कुत्सित ॥
दर्शनमात्रेंच निवे चित्त । जन विस्मित अंतरीं ॥ ७२ ॥
पंढरीत विठ्ठल रखुमाई । यांच्या दर्शनीं जी नवलाई ॥
तेंच विठ्ठल दर्शन देई । बाबा साई शिरडींत ॥ ७३ ॥
कोणास वाटल्याही अतिशयोक्ति । ऐकावी गौळीबुवांची उक्ति ॥
जयास दृढ विठ्ठलाची भक्तिसंशय निवृत्ति होईल ॥ ७४ ॥
पंढरीचे हे वारकरी । जैशी वर्षास पंढरीची फेरी ॥
तैशीच करिती हे शिरडीची वारी । प्रेम भारी बाबांचें ॥ ७५ ॥
गर्दभ एक बरोबर । शिष्य एक साथीदार ॥
जिव्हा 'रामकृष्ण हरी' गजर । करी निरंतर बुवांची ॥ ७६ ॥
पंचाणवतीं वर्षें वयास । चातुर्मासीं गंगातट निवास ॥
पंढरपुरीं अष्टमास । भेटी वर्षास बाबांची ॥ ८० ॥
बाबाकडे पहात पहात । ह्मणावें यांनी होऊनि विनत ॥
हाचि हो मूर्त पंढरीनाथ । अनाथ नाथ दयाळ ॥ ८१ ॥

१ मूर्तिमंत.

धोत्रें नेसून रेशीमकानीं । होतील काय संत कोणी ॥
करुंलागती हाडांचे मणी । रक्ताचें पाणी निजकष्टें ८२ ॥
फुकाचा काय होईल देव । हाच हो प्रत्यक्ष पंढरीराव ॥
जग वेडें रे वेडें हाद्द्ढ भाव । ठेवूनि देव लक्षावा ॥ ८३ ॥
जया पंढरीनाथाची भक्ति । ऐसिया भगवद्भक्ताची हे उक्ति ॥
तेथ मजपामराचा अनुभव किती । श्रोतां प्रतीति पहावी ॥ ८४ ॥
नाम स्मरणीं मोठी प्रीति । 'अल्ला मालीक' अखंड वदती ॥
नाम सप्ते करवून घेती । दिवस राती सन्मुख ॥ ८५ ॥
आज्ञा एकदां दास गणूला । नाम सप्ताह मांडावयाला ॥
होतां गणुदास वदती तयांला । विठ्ठल प्रगटला पाहिजे ॥ ८६ ॥
बाबा तंव छातीस हात लाविती । दासगणूस निक्षून वदती ॥
'होहो प्रगटेल विठ्ठल मूर्ती । भक्त भावार्थी पाहिजे' ॥ ८७ ॥
'डाकुरनाथाची डंकपुरी । अथवा विठ्ठलरायाची पंढरी' ॥
'ती हीच रणछोड द्वारकानगरी । जाणे न दूरी पहावया' ॥८८॥
'विठ्ठल काय एकांतीचा उठून । येणार आहे दुसरा कुठून' ॥
'भक्त प्रेमें उत्कटून । एथेंही प्रगटून राहील' ॥ ८९ ॥
पुंडलिकें वडिलांची सेवा । करून भुलविलें देवाधिदेवा ॥
पुंडलिकाच्या त्या भक्ति भावा । विटे विसांवा घेतला ॥ ९० ॥
असो होतां सप्त्याची समाप्ति । झाली ह्मणती दासगणू प्रति ॥
शिरडीस विठ्ठल दर्शन प्राप्ती । ही घ्या प्रतीति बाबांची ॥ ९१ ॥
एकदां काका साहेब दीक्षित । नियमानुसार प्रातःस्नात ॥
असतां आसन स्थित ध्यानस्थ । दर्शन पावत विठ्ठलाचें ॥ ९२ ॥
पुढें जातां बाबांचे दर्शना । नवल बाबा पुसती तयांना ॥
विठ्ठलपाटील आला होताना ? । भेट झालीना ? तयाची ॥९३॥

मोठा पळपुट्या बरें तो विठ्ठल । मेख मारूनि करी त्या अढळ ॥
दृष्टी चुकवूनि काढील पळ । होतां पळ एक दुर्लक्ष ॥ ९४ ॥
होतो प्रातःकाळीं प्रकार । पुढें जेव्हां भरली दुपार ॥
पहा आणिक प्रत्यंतर । विठ्ठलदर्शन सोहळा ॥ ९५ ॥
पंढरपुरच्या विठोबाच्या । छब्या पांचपंचविस साऱ्या ॥
घेऊनि कोणीं बाहेरगावींचा । विकावयाच्या इच्छे ये ॥ ९६ ॥
सकाळाध्यानीं आली ती मूर्तीं । तियेचीच संपूर्ण होती प्रतिकृती ॥
पाहूनि दीक्षित विस्मित चित्तीं । बोल आठवती बाबांचे ॥ ९७ ॥
दीक्षित तव अति प्रीती । विकणारासी मोल देती ॥
छबी एक विकतघेती ॥ भावें लाविती पूजेस ॥ ९८ ॥
विठ्ठल पूजूनीं साईचा आदर । आणीक एक कथानक सुंदर ॥
परिसा बहु श्रवण मनोहर । आनंद निर्भर मानसें ॥ ९९ ॥
भगवंतराव क्षीरसागर । वडील विठ्ठल भक्त प्रवर ॥
पंढरपुरास बारंवार । फेरी वरचेवर करीत ॥ १०० ॥
घरांत होती विठ्ठल मूर्तीं । वडील पंचत्व पावल्यावरती ॥
जाहली पूजानैवेद्य समाप्ती । श्राद्धतिथीही राहिली ॥ १०१ ॥
नाहीं वारीची कथावार्ता । भगवंतराव शिर्डीस येतां ॥
बाबा आठवूनि तयाचा पिता । म्हणती 'तो होता दोस्त माझा १०२
हा त्या माझ्या स्नेह्याचा सुत । म्हणून यास मीं आणिला खेंचित
नाहीं कधीं हा नैवेद्य करीत । उपासी ठेवित मजलाही ॥ १०३ ॥
विठ्ठलासही ठेवी उपाशी । म्हणून शिरडीस आणिलें यासीं ॥
आतां देईन आठवणीसी । लाविन पूजेसी याजला' ॥ १०४ ॥
एकदां पर्वविशेष जाणून । करावें प्रयागतीर्थीं स्नान ॥
दास गणूचें जाहलें मन । आले आज्ञापन घ्यावया ॥ १०५ ॥

बाबा देती प्रत्युत्तर । नलगे तदर्थ जाणें दूर ॥
हेंच आपुलें प्रयागतीर । विश्वास धर दृढ मनीं ॥ १०६ ॥
खरेंच सांगावें काय कौतुक । बाबांचें चरणीं ठेवितां मस्तक ॥
उभयांगुष्ठीं निथळलें उदक । गंगायमुनोदक पाझरलें ॥ १०७ ॥
पाहूनियां तो चमत्कार । दास गणूस आला गहिंवर ॥
काय बाबांचा महदुपकार । फुटला पाझर नयनास ॥ १०८ ॥
वैखरीस चढलें स्फुरण । प्रेम आलें उचंबळून ॥
अगाधशक्ति अघटित लीला वर्णन । करून समाधान पावलें ॥ १०९ ॥
दास गणूचें पद हें गोड । वेळींच पुरावें श्रोतियांचें कोड ॥
ह्मणोनि त्या प्रासादिक पदाची जोड । देवोनि ही होड पुरवितों ॥ ११० ॥

पद.

अगाध शक्ती अघटित लीला तव सद्गुरुराया ।
जडजीवातें भविं ताराया तूं नौका सदया ॥ धृ० ॥
वेणीमाधव आपण होऊनि प्रयाग पद केलें ॥
गंगा यमुना द्वय अंगुष्ठीं प्रवाह दाखविले ॥ १ ॥
कमलोद्भव कमलावर शिवहर त्रिगुणात्मक मूर्ती ॥
तूंचि होऊनि साई समर्था विचरसि भूवरतीं ॥ २ ॥
प्रहर दिसाला ब्रह्म्यासम तें ज्ञान मुखें वदसी ॥
तमो गुणाला धरुनि रुद्र रूप कधिं कधिं दाखविसी ॥ ३ ॥
कधीं कधीं श्रीकृष्णासम त्या बाल लीला करिसी ॥
भक्त मनानित सरस करूनी मराळ तूं बनसी ॥ ४ ॥
यवन ह्मणावें तरी ठेविसी गंधावर प्रेमा ॥
हिंदु ह्मणूं तरि सदैव वससी मशिदिंत सुखधामा ॥ ५ ॥

धनिक ह्मणावें जरी तुला तरी भिक्षाटण करिसी ॥
फकिर ह्मणावें तरी कुबेरा दानें लाजविसी ॥ ६ ॥
तवौ-कसातें मशिद ह्मणूं तरी वन्ही ते ठाया ॥
धुनिंत सदां प्रज्वळीत राहे उदि लोकां द्याया ॥ ७ ॥
सकाळपासुनी भक्तसावडे पूजन तव करिती ॥
माध्यान्हीला दिनकर येतां होत असे आरती ॥ ८ ॥
चहुंबाजूला पार्श्वदगणसम भक्त उभे राहती ॥
चौरि चामरें करीं धरूनि तुजवर ढाळीती ॥ ९ ॥
शिंग घडयाळें सूर सनय्या दणदणते घंटा ॥
चोपदार ललकारिति द्वारीं घालुनिया पट्टा ॥ १० ॥
आरति समयीं दिव्यासनिं तूं कमलावरदिससी ॥
प्रदोषकाळीं बसुनि धुनिपुढें मदनदहन होसी ॥ ११ ॥
अश्या लिला त्या त्रयदेवांच्या प्रत्यहिं तव ठायीं ॥
प्रचीतीस येताती अमुच्या हे बाबा साई ॥ १२ ॥
ऐसें असतां उगींच मन्मन भटकत हें फिरतें ॥
आतां विनंती हीच तुला बा स्थीर करी त्यातें ॥ १३॥
अधमाधम मी महापातकी शरण तुझ्या पायां ॥
आलों, निवारा दासगणूंचें त्रिताप गुरुराया ॥ १४ ॥

असो अघोर पापें धुवाया । जन जाती गंगेच्या ठायी ॥
गंगा लागे संताचे पाया । निवारावया निजतापें ॥ १११ ॥
सोडूनिया चरणापवित्रा । नलगे गंगा गोदा यात्रा ॥
भावें परिसा या संत स्तोत्रा । गोडचरित्रा साईच्या ॥ ११२ ॥

जैसे गोणाईस भीमरथींत । तमालास भागीरथींत ॥
नामा कबीर शिंपल्या आंत । सुदैवें प्राप्त जाहले ॥ ११३ ॥
तैसेच हे श्रीसाईनाथ । तरुण सोळा वर्षांचे वयांत ॥
निंबातळीं शिरडी गांवांत । प्रथम भक्तार्थ प्रगटले ॥ ११४ ॥
प्रगटतांच ब्रम्हज्ञानी । नाहीं विषयवासना स्वप्नीं ॥
माया त्यागिली लाथेहाणुनी । मुक्ति चरणीं विनटली ॥ ११५ ॥
जन्म बाबांचा कोण्या देशीं । अथवा कोण्या पवित्र वंशीं ॥
कोण्या मातापितरांच्या कुशी । हे कोणासी ठावेना ॥ ११६॥
ठावी न कोणा पूर्वावस्था । कोण तो तात वा कोण माता ॥
थकले समस्त पुसतां पुसतां । कोणा न पत्ता लागला ॥ ११७ ॥
सोडूनि माता पितर आप्त । गणगोत आणि जात पात ॥
त्यागूनि सकल संसार जात । प्रगटला जनहितार्थ शिरडींत ॥११८॥
शिरडीची एक वृद्ध बाई । नाना चोपदाराची आई ॥
कथिती झाली परम नवलाई । बाबा साई चरिताची ॥११९॥
ह्मणे आरंभीं हें पोर । गोरें गोमटें अति सुंदर ॥
निंबातळीं आसनीं स्थिर । प्रथम दृग्गोचर जाहलें ॥ १२० ॥
पाहूनि सुंदर बाळरूप । लोकांमनीं विस्मय अमूप ॥
कोंवळ्या वयांत खडतर तप । शीत आतप समसाम्य ॥ १२१ ॥
वय कोंवळें नवल स्थिती । ग्रामस्थ सकल विस्मय पावती ॥
गांवोगावींचे लोक येती । दर्शन निमित्तीं मुलाच्या ॥ १२२ ॥
दिवसा नव्हे कोणाची संगती । रात्रीस नाहीं कोणाची भीती ॥
आली कोठून ही बाल मूर्ति । आश्चर्य चित्तीं सकळीकां ॥ १२३ ॥
रूप रेखा अतिगोजिरी । पाहतां प्रेम दाटे अंतरीं ॥
नाहीं कुणाचे घरीं ना दारीं । लिंबाशेजारीं अहर्निश ॥ १२४ ॥

जो तो करी आश्चर्य थोर । ऐसें कैसें तरी हें पोर ॥
वय कोंवळें रूप मनोहर । राही उघड्यावर रात्रंदिन ॥ १२५ ॥
बाह्यात्कारीं दिसे पोर । परी कृतीनें थोरांहुनी थोर ॥
वैराग्याचा पूर्णावतार । आश्चर्य फार सकळिकां ॥ १२६ ॥
एके दिवशीं नवल झालें । खंडोबाचें वारें आलें ॥
दोघे चौघे घुमूं लागले । पुसूं लागले जन प्रश्न ॥ १२७ ॥
कोणा सभाग्याचें हें पोर । कोठून कैसें हें आलें इथवर ॥
देवा खंडोबा तूं तरी शोध कर । प्रश्न विचारीत तें एक ॥ १२८ ॥
देव म्हणे जा कुदळी आणा । दावितों ते जागीं खणा ॥
लागेल या पोराचा ठिकाणा । कुदळी हाणा ये जागीं ॥ १२९ ॥
मग तेथेंच त्या गांवकुसाजवळी । त्याच निंबवृक्षाचे तळीं ॥
मारितां कुदळीवर कुदळी । विटा ते स्थळीं आढळल्या ॥ १३० ॥
पुरा होतांच विटांचा थर । जात्याची तळी सारितां दूर ॥
दृष्टीस पडलें एक भुयार । समया चार जळती जें ॥ १३१ ॥
चुनेगच्ची तें तळघर । गोमुखी, पाट माळ सुंदर ॥
देव म्हणे बारा वर्षें हा पोर । तप आचरला येस्थळीं ॥ १३२ ॥
मग जन सर्व आश्चर्य करिती । खोद खोदून पोरास पुसती ॥
पोर तो बारा मुलखाचा गमती । कथा भलतीच सांगितली ॥१३३॥
म्हणे हें माझ्या गुरूचें स्थान । अति पवित्र हें माझें वतन ॥
आहे तैसेंच करा हें जतन । माना मद्वचन एवढें ॥ १३४ ॥
बाबा झालें ऐसें बोलते । कथिते झाले श्रवण करिते ॥
बाबा वदले तें वदले भलतें । ऐसी ही वळते जिव्हा कां ॥ १३५ ॥
आश्चर्य वाटे माझेंचि मज । बाबा विषयीं हा कां समज ॥
परी तो आतां पडला उमज । असेल सहज विनोद हा ॥ १३६ ॥

बाबा मूळचेंच विनोदप्रिय । असेलही भुयार त्यांचेंच आलय ॥
परी गुरूचें म्हणतां काय जाय । महत्व काय वेचेंकी ॥ १३७ ॥
असो बाबांच्या आज्ञेवरून ॥ पूर्वीप्रमाणें विटा लावून ॥
भुयार टाकिलें बंद करून । निज गुरुस्थान म्हणून तें ॥ १३८ ॥
जैसा अश्वत्थ वा औदुंबर । तैसाच बाबांस तो निंबतरुवर ॥
प्रीति फार त्या निंबावर । अति आदर तयाचा ॥ १३९ ॥
म्हाळसापति आदिकरून । जुने शिरडीचे ग्रामस्थ जन ॥
बाबांच्या गुरूचें हें समाधिस्थान । म्हणून वंदन त्या करिती ॥ १४० ॥
तया समाधि सन्निधानी । द्वादश वर्षें मौन धरुनी ॥
तपश्चर्या केली बाबांनीं । प्रसिद्ध जनीं ही वार्ता ॥ १४१ ॥
समाधि आणि निंब समेत । चौफेर जागा घेऊनि विकत ॥
साठे साहेब बाबांचे भक्त । चौसोपी इमारत उठविती ॥ १४२ ॥
हीच इमारत हाच वाडा । यात्रेकरूंचा मूळ आखाडा ॥
आलिया गेलियांचा राडा । एकचि गाढा ते स्थानीं ॥ १४३ ॥
बांधिला साठ्यांनीं निंबास पार । माड्या काढिल्या दक्षिणोत्तर ॥
उत्तरेचा जिना तयार । करितां हें भुयार दाखविलें ॥ १४४ ॥
जिन्या खालीं दक्षिणाभिमुख । कोनाडा एक आहे सुरेख ॥
तेथेंच पारावर तयासन्मुख । भक्त उदङ्मुख बैसती ॥ १४५ ॥
'गुरुवार आणि शुक्रवारीं । सूर्यास्तीं सारवूनियां वरी ॥
ऊद जाळील जो क्षणभरी । देईल श्रीहरि सुख तया' ॥ १४६ ॥
ही अतिशयोक्ति किंवा खरें । साशंक होतील श्रोत्यांचीं अंतरें ॥
परी हीं साई मुखींचीं अक्षरें । श्रवण द्वारें परिसिली ॥ १४७ ॥
नाहीं माझिया पदरचें विधान । शंका न धरा अणु प्रमाण ॥
प्रत्यक्ष ज्यांनीं केलें हें श्रवण । ते आज विद्यमान असती कीं ॥ १४८ ॥

पुढें झाला दीक्षितांचा वाडा । सोय झाली प्रशस्त बिऱ्हाडां ॥
अल्पकालांत तेथेंच पुढां । दगडीवाडा ही ऊठला ॥ १४९ ॥
दीक्षित आधींच पुण्यकिर्ति । भावार्थाची ओतीव मूर्ति ॥
आंग्लभूमीचे यात्रेस जाती । तेथ रोविती निज बीज ॥ १५० ॥
येथें श्रोते घेतील शंका । सोडूनि मथुरा काशी द्वारका ॥
धर्म बाह्यजी आंग्ल भूमिका । परमार्थदायका कैसीपा ॥ १५१ ॥
श्रोत्यांस शंका ही साहजीक । निरसितां ती वाटेल कौतुक
विषयांतर घडेल अल्पक । क्षमा सकळिक करितील ॥ १५२ ॥
काशी प्रयाग बदरिकेदार ॥ मथुरा वृंदावन द्वारकापूर ॥
इत्यादि यात्रा पुण्य निकर । पदरीं पूर्वींच तयांचे ॥ १५३ ॥
शिवाय वडिलांची पुण्याई । धन्य भाग्याची अपूर्वाई ॥
सर्व पुर्वार्जिताची भरपाई । जाहलें साई दर्शन ॥ १५४ ॥
या दर्शना आदी कारण । प्राक्तनीचें पांगुळ पण ॥
आंग्ल भूमींत असतां जाण । पाय निसरून जें आले ॥ १५५ ॥
दिसाया दिसला जरी कुयोग । तरी परिपाकें गुरुपुण्ययोग ॥
तेणें फळला सद्योग । अलभ्य संयोग साईचा ॥ १५६ ॥
चांदोरकरांची गांठ पडली । साईची कीर्ती कर्णीं आली ॥
म्हणती पहा दर्शन न्हाळी । जाईल पांगुळीक तात्काळ ॥ १५७ ॥
परी हा पायांचा लंगडेपणा । दीक्षीत न मानीत उणेपणा ॥
खरा लंगडेपणा तो मना । घालवा म्हणाले साईस ॥ १५८ ॥
त्वचा रुधिर मांस हाडां । समुदाय नरदेहाचा सांगाडा ॥
हा क्षणभंगूर संसार गाडा । पाय लंगडा राहो कीं ॥ १५९ ॥
एकोणीससे नऊ सन । महिना नोव्हेंबर तारीख दोन ॥
दीक्षितांस तें पुण्यपावन । साई दर्शन आरंभीं ॥ १६० ॥

मग ते पुढें त्याचवर्षीं । पुनश्च गेले डिसेंबर मासीं ॥
शिरडीस श्रीच्या पुनर्दर्शनासी । व्हावें रहिवासी मन झालें ॥१६१॥
काढावे पंचवीस शेअर । बांधावें एक पत्र्याचें छपर ॥
यात्रेकरूस ही सोइस्कर । प्रथम विचार हा स्फुरला ॥ १६२ ॥
पुढें बांधावा एक वाडा । ऐसा जाहला मनाचा धडा ॥
पुढील वर्षींच मुहूर्त मेढा ॥ निक्षेप दगडासी पायाच्या ॥ १६३ ॥
नऊ डिसेंबर तो दिन । बाबांचे घेतलें अनुमोदन ॥
तोच सुमुहर्त मानून । पायाबंधनसारिलें ॥ १६४ ॥
बोलावून ही येणार नव्हे । ते दीक्षितांचे बंधूहीं तेथें ॥
ते दिवशीं त्याच मुहूर्तें । आलेही होते आधींच ॥ १६५ ॥
श्रीयुत दादासाहेब खापर्डे । पूर्वींच आले होते सडे ॥
परवानगी मागतां बाबांकडे । कोण सांकडे तयांला ॥ १६६ ॥
परी खापर्ड्यांते घरीं जावया । दीक्षितांतें पाया घालावया ॥
जाहल्या या आज्ञा[1] उभयां । दहा डिसेंबर या दिनीं ॥ १६७ ॥
आणखीं या दिवसाची महती । चावडीची जी शेजारती ॥
तीही याच दिवसापासून करिती । परम भक्ति प्रीतियुत ॥ १६८ ॥
पुढें सन एकूणीससें अकरा । रामनवमीचा मुहूर्त बरा ॥
साधूनि गृह प्रवेश संस्कारा । विधि पुरःसर सारिलें ॥ १६९ ॥
पुढें श्रीमंत बुट्टींचा इमला । अलोट पैका खर्ची घातला ॥
देहही बाबांचा तेथ विसवला । पैका लागला सार्थकीं ॥ १७० ॥
वाडे झाले तीन आतां । जेथें पूर्वीं एकही नव्हता ॥
आरंभीं साठ्यांचे वाड्याची उपयुक्तता । फारचि समस्तां जाहली१७१

१ घरीं परत जावयास बाबांची आज्ञा.

आणिक एक या वाड्याची महती । आरंभीं याच स्थानावरतीं ॥
फुलझाडांची बाग होती । निर्मिली निज हस्तीं बाबांनीं ॥ १७२ ॥
बागेची या अल्प कथा । पुढील अध्यायीं येईल वर्णितां ॥
हेमाड साई चरणीं माथा । ठेवी श्रोतां समवेत ॥ १७३ ॥
वामन तात्या घडे पुरवित । साई समर्थ पाणी शिंपत॥
उखर जागीं बाग उठवित । पुढें ते गुप्त जाहले ॥ १७४ ॥
पुढें औरंगाबादेपाशीं । चांद पाटील भेटलें त्यांसीं ॥
लग्नाचिया वऱ्हाडासी । आले शिरडीसि मागुते ॥ १७५ ॥
पुढें देवा दासाची भेट । पडली जानकी दासाची गांठ ॥
गंगागीरांची दृष्टादृष्ट । मिळालें त्रिकुट शिरडींत ॥ १७६ ॥
मोहिद्दीना सवें कुस्ती । तेथून मग मशिदी वस्ती ॥
जडली डेंगळ्या लागी प्रीती । भक्त भोंवती मिळाले ॥ १७७ ॥
या सर्व कथा वार्तांचें कथन । होईल पुढील अध्यायीं श्रवण ॥
आतां हेमाड साईसी शरण । घालीत लोटांगण अनन्य ॥ १७८ ॥

इति श्री संत सज्जन प्रेरिते । भक्त हेमाडपंत विरचिते ॥
साई समर्थ सच्चरिते । साई समर्थावतरणं
नाम चतुर्थाध्यायः

श्री सदगुरू साई नाथार्पणमस्तु शुभंभवतु ॥